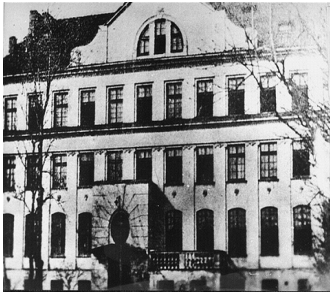

Dokter Korczak en de jongen Henryk
Toneelstuk in een akte
Auteur en acteur: Joop Berding
Tijd en plaats van handeling: de avond van 6 oktober 1912, Warschau
Wereldpremière: 6 oktober 2012, Korczak Festival Leiden

De verteller

Geachte aanwezigen. Ik neem u mee naar een moment in de geschiedenis, precies een eeuw geleden. Het is de avond van 6 oktober 1912. De plaats: Warschau. De hoofdpersonen: **Janusz Korczak** - arts, pedagoog en vanaf morgen ook directeur van het gloednieuwe weeshuis Dom Sierot dat morgen zijn deuren opent, en **Henryk** - een weesjongen van een jaar of tien, vanaf morgen woonachtig in het weeshuis.

Beiden kijken op hun eigen manier vooruit naar de dag van morgen – en overmorgen. Ik speel beide personages. Als ik Korczak speel, zet ik dit petje op. Daar gaan we ...

Korczak

Morgen is het dan eindelijk zo ver. Dom Sierot gaat open. Een Huis voor de Wezen, 't zal tijd worden. Het had in juli al klaar moeten zijn en nu is het 6 oktober en het is nog niet af. We trekken er morgen toch maar in. Over ieder detail is eindeloos gebakkeleid en ik moet zeggen: ik heb er zelf ook flink aan meegedaan. Of dachten ze soms dat ik mijn werk als huisarts er zo maar aan zou geven? Maar ik ben niet gerust op het resultaat: die reusachtige recreatieruimte die overdreven grote slaapzalen, het lijkt wel een kazerne.

Met de bijbehorende drukte. Zijn er wel rustige ruimtes waar kinderen zich even kunnen terugtrekken? Die trapleuning is wel grappig, ik heb nu al zin om ervan af te glijden ...

Henryk

Morgen is het dan eindelijk zo ver. Ik ga naar dat nieuwe weeshuis, hoe heet het ook al weer: o ja Dom Sierot. Originele naam hoor: Huis der Wezen. Alsof we dat nog niet genoeg te horen hebben gekregen: dat we *wezen* zijn. Waarmee ze eigenlijk bedoelen: rotkinderen, uitschot, nietsnutten. Die blij mogen zijn dat er ergens nog een plekje voor ze is. Het weeshuis waar ik nu zit kun je nauwelijks een huis noemen, het is meer een bouwval. Het stinkt er, we slapen met z'n vieren in een bed, het eten is afschuwelijk en om het minste of geringste krijgen we slaag. Hoe zou het er in Dom Sierot aan toe gaan?

Korczak

Zo veel vragen smeken nog om een antwoord. Wat moet ik aan met al die kinderen – hoeveel zijn het er wel niet, 50, 100? – ze komen uit alle hoeken en gaten van Warschau naar Dom Sierot. Ik maak me sterk dat er net zulke rotzakken onder zitten als je bij grote mensen aantreft. Als ik niet oppas wordt het net zo'n chaos als in 1904. Ja, dat herinner ik me nog goed.

Ik ging toen voor het eerst met zo'n vakantiecamp mee als begeleider. Vanaf het begin ging het helemaal fout, ik kende al die kinderen niet en ze maakten er een bende van. Ze gooiden elkaars spullen uit de trein en toen we eenmaal op de boerderij waren, gingen ze vechten om

de zitplaatsen aan tafel en de slaappleatsen. Hoe ik die horde van kinderen die tegenover me stond, heb overleefd, ik weet het niet meer. Maar ik herinner me wel dat het hele glazen huis van mijn dromen instortte. Het zal me in Dom Sierot toch niet weer gebeuren dat het zo uit de hand loopt. Maar heb ik het allemaal wel in mijn macht?

Henryk

Ik heb al iets gehoord over Dom Sierot. Het schijnt een mooi gebouw te zijn. Hoeveel kinderen kunnen daar wel niet in? 100? 200? Misschien nog wel meer, zeker als je ons met z'n allen in één kamer gooit. Er schijnt ook een nieuwe directeur te komen, een dokter, iets van 'Kortjak' heet hij geloof ik. Rare naam. En wat moet een dokter nou in een weeshuis? Wat weet een dokter nou van kinderen of van opvoeding? Het zal wel een ouwe man in zo'n witte jas zijn, ik heb er zo een 'n keer in het ziekenhuis gezien, toen m'n moeder daar lag – m'n moeder – ja 't is al een tijd geleden – ik mis haar nog steeds.

Korczak

Het kwam toch nog goed op dat zomerkamp. Er was een crisis voor nodig, dat wel, ze wilden elkaar de hersens inslaan. Toen heb ik ingegrepen en gezegd: nu is het genoeg. We gaan erover praten - morgen, in het bos. Ik heb de kinderen in een kring gezet en – wonderlijk – : voor het eerst heb ik niet tegen ze gesproken – gepreekt en gevloekt eigenlijk – maar **mét** ze gesproken, over wat ze wilden en wat ze belangrijk vonden aan het kamp. Ik praatte niet over hoe ik wilde dat ze zouden zijn, maar over hoe zij wilden en konden zijn. Misschien dat ik er toen voor het eerst van overtuigd raakte dat je van kinderen veel kunt leren. Ik heb de taken verdeeld, ze verantwoordelijkheden gegeven. Het lukte me om chaos naar orde om te buigen. Toen pas voelde ik wat het betekent opvoeder te zijn. Ja, ik heb veel te danken aan de vakantiekolonies. Hier heb ik immers voor het eerst een grote groep kinderen meegemaakt en heb ik door zelfstandig werken het abc van de pedagogische praktijk geleerd. Daar moet ik toch iets mee

Henryk

Aan die zogenaamde opvoeders hier heb je niets – ze laten gewoon de sterksten winnen. Helaas ... ik hoor daar niet bij. Het is gewoon niet eerlijk dat die Moische en die Mundek met hun grote bek altijd gelijk krijgen. Waarom helpen de opvoeders mij niet? Heb ik dan geen rechten? Laatst nog drongen die jongens weer voor bij het eten, en bleven er voor mij wat keiharde aardappels over. Hoe zou die dokter Korczak het aanpakken? Wat zou *hij* tegen die schreeuwlelijken zeggen? "Ja hoor ga je gang maar, jullie zoeken het zelf wel uit, hè, en een

beetje flink zijn, Henryk!” Wat schiet ik daar nou mee op? M’n enige boek hebben ze uit mijn handen gerukt en voor mijn ogen verscheurd.

Korczak

Ik heb inmiddels wel geleerd dat als je als opvoeder zo’n weeshuis binnenkomt in de hoop daar allemaal liefvallige engeltjes aan te treffen die allemaal o zo graag met jou meewerken, je snel bedrogen uitkomt. Toch moet ik op de kinderen vertrouwen, ik kan het niet alleen. Straffen wil ik niet. Deze kinderen zijn voor de rest van hun leven al genoeg gestraft. Ik zoek het meer in de *vergiffenis*: als iemand iets fout heeft gedaan, dan kun je hem maar het beste vergeven en wachten tot ie zijn leven betert. Maar ja, je kunt wachten tot je een ons weegt. Hoe krijg ik het voor elkaar dat ze eerlijk en rechtvaardig met elkaar omgaan? Wacht, ik zie een gemeenschap van kinderen en volwassenen voor me.

Nee - *niet* een ‘gemeenschap’, dat klinkt te zoetelijk. Een *republiek*, ja een **republiek** waar alles draait om het rechtvaardig samenleven van alle bewoners, klein en groot.

Henryk

Die opvoeders hier trouwens kennen geen genade als je iets fout doet. Hoeveel klappen ik al heb gehad, ik ben het vergeten, al gaat de pijn nooit weg. Laatst was ik te laat voor het eten, en omdat ik zo zenuwachtig was, gooide ik m’n bord omver. Klatsj, daar had ik alweer een dreun om mijn oren en het bevel: opruimen, stommeling en zonder eten naar bed. Een keer een tikje is eigenlijk niet zo erg, dat kan ik wel hebben. Maar dat slaan en schelden is vernederend: beseffen ze dan niet dat kinderen ook eergevoel hebben? ... Die dokter Korczak, die zal toch niet slaan? Een dokter is er toch om mensen te genezen, niet om ze te verwonden?

Korczak

Een republiek dus, gegrondvest op een *wet*, dat moet het worden. Er gaan hier immers uiteenlopende mensen samenleven – de één is klein, de ander groot; de één is sterk, de ander zwak; deze is slim, de ander wat dommer; de één is vrolijk, de ander verdrietig; de één is gezond, de ander heeft pijn. We moeten ervoor zorgen dat de grote de kleine geen onrecht

aandoet, dat de kleine de oudere niet stoort. Dat er niet gepest en getreiterd wordt, ook niet door de opvoeders. Op de een of andere manier moet iedereen krijgen wat hij nodig heeft en hoeft niemand ongelukkig of ontstemd te zijn. ... Een echte republiek heeft instellingen zoals het **parlement**. Zou dat in Dom Sierot ook kunnen: een parlement van kinderen? Is dat voldoende om recht en orde te bewaken? Waarschijnlijk niet, wat we nodig hebben is **iets ... als ... een rechtbank**. *Oi oi*, een **rechtbank** voor kinderen, *van* kinderen zelfs? Met een echt wetboek en rechtszaken ...? **Waar ben ik mee bezig?**

Henryk

Volgens mij moet die dokter Korczak voor *alle* kinderen opkomen en zeker voor de zwakkeren zoals ik. Hoe zou die dat gaan doen? Ik heb wel een *idee*. Volgens mij moet hij alle kinderen in een kring zetten – als een soort vergadering, ik heb daar weleens over gehoord. De grote mensen gaan dan aan een tafel zitten en dan gaan ze praten over hun problemen. Zoiets kunnen kinderen toch ook? In een kring zitten en dan vertellen waarom je boos bent of verdrietig. Dat je wilt dat Esterka nou eens ophoudt met water naar je te gooien. Of die vervelende Franek die van de week een bal door de ruit schopte en zei dat *ik* het had gedaan – wat helemaal niet zo was. Zou dat kunnen – in zo'n kring zitten en met elkaar praten en dat Franek dan zegt: ja ik heb de bal door de ruit geschopt maar ik was bang voor straf en daarom heb ik maar gezegd dat *jij* het hebt gedaan. En wat zou *ik* dan zeggen? Je moet straf krijgen - 5 x met het rietje. ... Of zou ik zeggen, Franek wil je dit nooit meer doen? Ik weet het niet.

Korczak

Maar wat praat ik toch alsof ik een echte pedagoog ben. Ik ben toch in de eerste plaats *dokter*: gaat de gezondheid van de kinderen niet boven alles? We moeten zorgvuldig met de zorg voor de gezondheid omgaan. Ik ben arts: ik neem waar, ik stel vast: hoesten – koorts – gewichtsverlies. Ik bepaal de diagnose – longontsteking, en bepaal de aanpak: rust en medicatie. **Dát** is mijn werk. Het weeshuis wordt één groot laboratorium – ik moet alles goed gaan bijhouden, zoals ik ook op het zomerkamp deed. ... Maar laat ik niet doordraven: ondanks alles wat ik heb geleerd op het gebied van medicijnen sta ik voor één groot **mysterie**: het kind. Er is meer nodig om het te ontrafelen, om toegang te krijgen tot deze wonderlijke hiërogliefen.

Henryk

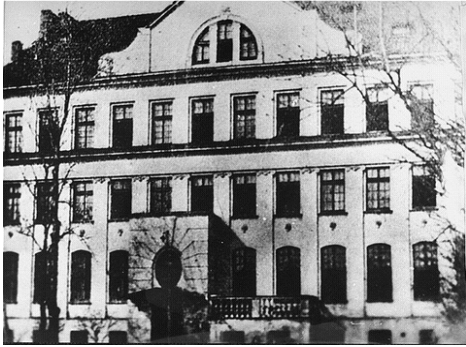
't Is al laat, morgen moet ik vroeg op. Wat spulletjes bij elkaar zoeken, het is niet veel. Het

kan in m'n broekzakken, ik verzamel daar van alles: prentjes, briefkaarten, touwtjes, spijkertjes, steentjes, lapjes stof, kralen, doosjes, flesjes, gekleurde stukjes glas, muntjes, veertjes, dennenappels, kastanjes, lintjes, gedroogde blaadjes en bloemen, figuurtjes uit papier, tramkaartjes, en o ja: mijn **lucifersdoosje**. Daarin bewaar ik een fotootje van mama. Dit is m'n hele bezit, ik neem het mee naar m'n nieuwe huis. Hopelijk krijgt het daar een plaatsje. Ik hoop een paar jaar in Dom Sierot te blijven en dan ga ik op mezelf wonen en zoek ik een baantje in de stad.

Nou, welterusten

Korczak

't Is laat, het waren lange vermoeiende maanden. Morgen is het zover, dan neem ik mijn intrek in Dom Sierot. Ik denk dat ik dat bovenste kamertje maar eens betrek.

Een beetje weg van al die drukte. Als je de hele dag met kinderen optrekt dan mag je 's avonds wel even bijkomen, dat kamertje is daar heel geschikt voor. Ik kan er schrijven, ik heb al een boek in gedachten, het zal gaan over kinderen – **natuurlijk**. Ik heb ook al een **titel** bedacht: *Wat het betekent om van een kind te houden*.

Misschien is dat wat te lang, het kan korter, krachtiger. Enfin, dat komt wel. Eerst maar eens de dag van morgen doorkomen. Al die gezichten en namen leren kennen. De slaapzaal indelen, de werkzaamheden verdelen. Gelukkig heb ik Stefa, die is veel praktischer dan ik. Ik kan veel aan haar overlaten.

Ik zal misschien niet alle dagen in Dom Sierot kunnen zijn. Misschien - wat God verhoede - moet ik opnieuw naar het front. Het rommelt in Europa, er gaan geruchten over een nieuwe oorlog. Komt er dan nooit een einde aan de *homo rapax*, die wolf in ons die maar wil veroveren en vernietigen? ... Droevige gedachten, laat ik er niet te veel bij stilstaan. Kinderen zijn de toekomst, zegt men. Mij interesseert vooral de dag van vandaag. Laat het een gelukkige, blije tijd zijn, hier in Dom Sierot.

Ik ga doen wat ik kan, maar samen mét de kinderen, zonder hen gaat het niet.

Nou, welterusten ...

De verteller

En zo laten we dokter Korczak en de jongen Henryk achter, ieder met zijn eigen verwachtingen en dromen. Vanaf morgen zullen hun levens onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, zoals zoveel kinderlevens met Janusz Korczak verbonden waren. Laat ieder maar dromen van een betere wereld - die er nu nog niet is, maar die eens komen gaat.